

*Kyringe Friskoles elevhold i 1908 med lærer Hans Stampe
og fru Margrethe Stampe*

Kyringe Friskole

Af H. C. Nielsen

Midtsjælland var i midten af forrige århundrede skuespladsen for en åndelig vækkelse af flersidig karakter.

Vandløse Baptistmenighed stiftedes allerede i 1857, og de tanker, baptisterne stod som talsmænd for, vandt udbredelse og tilslutning på egnen. 1861 stiftedes Indre Mission i Stenlille skole, og også denne bevægelse vandt genklang i egnens befolkning.

Til disse to bevægelser kom en tredje. I 1860erne begyndte mange af egnens endnu ikke vakte gårdmænds sønner at tage på de Grundvigske højskoler, blandt hvilke Hindholm ved

H. C. Nielsen

Fuglebjerg var den foretrukne skole, og de unge mænd vendte tilbage bibragt en åndelig gæring, som skulle sætte sig spor i form af en friskole.

De åndelige vækkelser gør befolkningen mere aktiv, og i disse år gror, side om side med det religiøse, også en politisk bevidsthed frem.

De åndelige vækkelser, stigende politisk interesse, den dårlige undervisning, der gives i almueskolerne på egnen med udenadslæren og prygl samt præsters og læreres politiske ståsted må sikkert siges at være de årsager, der har medvirket til, at Friskolen i Kyringe blev en realitet; dog må det vel erkendes, at religionen er den svageste af de 4 nævnte årsager.

Den private undervisning, som mange steder udviklede sig til friskoler, var ret udbredt på disse egne dengang. Som eksempel kan nævnes, at i Kr. Flinterup Sogn fik i gennemsnit pr. år 7 børn privat undervisning i årene 1857—64.

Kyringe Friskoles start og udvikling afviger ikke meget fra så at sige alle de friskoler, der startedes i årene 1852—80. En privat undervisning for et par familiers børn blev udvidet til en større kreds, og en økonomisk organisation blev dannet og dermed sikre forudsætninger for skolens trivsel.

I 1878 starter Kyringe Friskole på en lille ejendom nord for Kyringe ved Gyrtinge Sø. Læreren hed Petersen, og han var en højskoleuddannet mand. De to første år forbliver skolen nord for byen; men i 1880 købes et hus i Kyringe, og skolen flyttes dertil. Det er sandsynligt, at forældrene på dette tidspunkt er blevet enige om, at skolen har en fremtid for sig. Gmd. Hans Larsen, Kyringe, lægger pengene ud for huset, og det må formodes, at forældre kredsen har delt terminsydelserne og lærerlønnen mellem sig, for først i 1886 sættes skolen på aktier.

Kyringe Friskole

Skolen har nu god tilslutning, og børnene kommer til Kyringe fra Vandløse, Søtofte, Vielsted og Ordrup for at få undervisning. I 1881 overtager lærer Petersen en familieejendom ved Ejer Bavnehøj nord for Horsens, og man må se sig om efter en ny lærer.

En deputation af forældre drager til Landsgrav ved Slagelse for at tale med en ung mand med den fornødne uddannelse. Hans far har en gård i Landsgrav, og selv hedder han *Hans Stampe*. Stampe bliver antaget, og i ham får Kyringe Friskole den rette mand.

I Hans Stampes person finder man indflydelse af friskoler af forskellig karakter. Han er født i Landsgrav. Selv nåede han ikke at gå i den friskole, der blev oprettet der i 60erne, men han stiftede bekendtskab med dens væsen, den form for friskole, som gennem skolen i Lille Egede ved Skelskør havde forbindelse med de Koldske friskoler på Fyn. Da Stampe blev voksen, tjente han en tid på en gård på Fyn sammen med I. C. Christensen, der siden blev statsminister. Senere kom han hos Johannes Vedel i Hørve. Denne mand var stærkt med i arbejdet med de derværende friskoler, som ikke havde nogen forbindelse med de fynske, men var inspireret af den blinde prædikant Jens Dyrholm.

Hans Stampe tog på det udvidede kursus på Askov, og blev der uddannet til sin fremtidige gerning som lærer. Et stykke tid tilbragte han på Sødunge Friskole på Fyn, en af de skoler, der havde en meget nær forbindelse med Kold. Man kan sige, at Stampe således havde en god ideologisk og faglig uddannelse, da han startede i Kyringe. Han viste sig snart som en lærer ud over det almindelige, han var en gudbenådet fortæller, og hans pædagogiske evner var meget store.

Eleverne var inddelt i et lille og et stort hold. Det lille gik

H. C. Nielsen

i skole tirsdag, torsdag og lørdag, og det store de øvrige søgnedage. Om sommeren begyndtes kl. 8,00, og skolen var slut kl. 15,00. Om vinteren begyndte man een time senere. Man gik 2 år på det lille hold og 5 år på det store hold. Undervisningen omfattede: læsning, skøn- og retskrivning, regning, bibelhistorie, danmarkshistorie og geografi. I skolestuen var der to langborde med bænke, disse borde stod i en vinkel. Ved det bord, pigerne sad ved, sad Stampe for enden med tavlen bag sig på væggen.

Ved begyndelsen af første time sang man en salme eller en åndelig sang af Ingemann, derefter fremsagdes trosbekendelsen og Fadervor. Efter morgenandagten tog man fat på dagens arbejde. Børnene havde så godt som aldrig noget for hjemme, for i friskolen er det levende ord en grundlæggende tanke. Stampes undervisning i historie var for børnene en vandring sammen med stenaldermanden, de var tilskuere til blodbadet i Stockholm, og de deltog i slaget på Rheden. Hans fortællekunst gav børnene en visuel oplevelse, latter og gråd var en dagligdags begivenhed i skolestuen.

Kold sagde engang: „Når børnene ret kan le og græde, da er fortællingen ægte,“ og det var ægte fortællekunst, som Stampe præsterede. I sin undervisning rakte Stampe udover de grænser, som normalt var trukket på den tid i almueskolernes undervisning. Den græske mytologi, den franske revolution eller den nordiske gudelære fik børnene i tilgift i hans undervisning. Hjemmelæsning kendtes ikke; med fortælling, spørgsmål og samtale om meningen med dette eller hint udviklede Stampe især børnenes hukommelse og vurderingsevne. De var glødende interesserede og positive, og afstraffelse var aldrig nødvendig.

Kyringe Friskole

Bibelhistorien blev ligeledes en vandring gennem forskellige tider med skiftende profeter frem til lidelseshistorien som et grufuldt men samtidig håbefuldt højdepunkt.

Undervisningen i skrivning havde et dobbelt sigte, dels at give eleverne en ordentlig skrift, men også at lære dem at forme et pænt sprog med rigtigt grammatikalsk indhold. Grammatik var på den tid en ukendt ting i skolerne.

Da en af Stampes elever nogle år senere kom på Askov, ville hun sammen med et par andre piger gerne på samme hold i dansk, og prøvegenfortællingen skrev de da fuldkommen ens, kun ville Stampes elev sætte kommaer om en indskudt sætning, det havde de to andre ikke lært og ville ikke, hvorimod eleven fra Kyringe stædigt holdt på sit og satte kommaerne. Hun kom på Begtrup's eftertragede hold, de andre ikke. Det var kommaerne, der skilte dem.

I regning begyndte man med hovedregning. Stampe skrev stykker på tavlen, og børnene skulle regne dem. Ofte sagde han til de elever, der havde regnet dem først: „Nu kan I godt tie stille.“ Han ville have alle med.

Hans undervisning omfattede også læren om dyr og planter samt regning med ubekendte størrelser, fag, der var ukendt i sogneskolerne.

I 1886 overgår Friskolen på andelsbasis, idet der udstedes 60 andele à 25 kr., og den sum, som Hans Larsen har stående i skolen, udbetales ham. Den 15/9 1886 udstedes de første andelsbeviser, og en bestyrelse overtager ledelsen af skolen. Når man gennemlæser fortegnelsen over de mænd, der først tegner andelsbeviser, finder man de navne, man så ofte støder på, når man beskæftiger sig med lokalhistoriske studier:

Gmd. Hans Hansen, Frenderup, møller P. Hansen, Vielsted, gmd. Hans Martinsen, Vandløse, gmd. Hans Larsen,

H. C. Nielsen

Kyringe, tømrermester Niels Petersen, Ordrup, og købmand P. Klausen, Kyringe.

Skolens økonomi hviler på bidrag, der pålignes forældrene alt efter hvor mange børn, der går i skolen og deres økonomiske formåen. Man betalte kr. 5 — 2 — 1 — 0,50 eller intet, hvis man ikke havde råd. Hvor meget Stampe fik i løn, fremgår ikke af skoleprotokollen. Foruden den kontante løn havde Stampe indtægter af en jordlod, hvor han kunne holde en ko.

Elevantallet opgives heller ikke, men det har ligget omkring de tredive på begge hold tilsammen. Små træk af undervisningen giver et billede af livet i skolen, men for at få det rette indtryk, må vi kende Stampe som person. Den mosaik, vi lægger, kan derved blive til en harmonisk helhed.

Kyringe Friskole og Stampe er et og det samme; han skabte det, skolen stod for. De første år havde han en fester til at bestyre hus for sig, indtil han giftede sig med en ung pige fra egnen. Det var hjulmand C. Hansens datter i Ordrup, Margrethe, som havde været elev hos Cornelius Appel på Rødding, og hun blev Stampe en god støtte i hans arbejde. Ægteskabet forblev barnløst.

Stampe elskede naturen, og hver morgen før skoletid gik han fra Kyringe til Kilden i Store Bøgeskov. En mand sagde: „Havde vi ikke haft den skov, så havde vi heller ikke haft Hans Stampe.“ Han var meget interesseret i politik, han var bondeven med liv og sjæl, men hans undervisning bar ikke præg deraf. Kun når han var sammen med egnens bønder kom hans politiske indstilling til stærkt udtryk. Hans interesse for de unge gav sig udtryk i hans ledelse af skytteforeningen, som holdt øvelser i Store Bøgeskov.

Stampe var en ægte grundtvigianer og i besiddelse af meget stor tolerance overfor folk, der havde en anden opfat-

Kyringe Friskole

---

telse. Han tillod bl. a. missionskredsen at holde møder i skolen, og han overværede dem selv, for, som han sagde: „Selv om de har en anden mening end jeg, har man godt af at høre den.“ Ligeledes ses det, at flere af dem, der sendte deres børn til Stampes skole, var ivrige missionsfolk, og det er et bevis for, at Stampe ragede op over folk med sin personlighed, da de religiøse retninger som oftest ikke så på hinanden med nogen velvilje.

Stampe, som holdt på, at salmerne skulle synges ind i børnene, gik med til at lade dem lære versene udenad, da der fremkom et ønske fra visse forældre derom. Det var kun modstræbende, han gjorde det, men det viser, at han kunne strække sig langt.

Da pastor Henning Jensen blev afskediget fra sit kald i Stenmagle, holdt han de følgende år gudstjeneste i friskolen, så selv en, der var stødt ud af kirken på grund af sin politiske overbevisning, åbnede Stampe døren for. Ved enkelte lejligheder ser vi Stampe optræde som taler ved folkemøder.

Når han om eftermiddagen var færdig med skolen, satte han sig i sit værelse og forberedte sit stof til næste dag. Når som helst han kunne, hjalp han sine venner, hvis det var noget, de havde brug for.

Han skriver således i et brev dateret 16/7 1904 bl. a.:

„... der er en ting, der har voldt mig og det ganske Kyringe og omegn meget bryderi og hovedbrud, en lille tilsyneladende uskyldig tingest, der hedder skema. Jeg vågner om natten og ved ikke rettere end, at der står en to-tre bekendte udenfor, hver med sådant et bæst i lommen, jeg har udfyldt 79 eller 80...“

På skolen havde man en bogsamling, hvor børnene og deres forældre kunne låne bøger. Den var blevet skænket skolen af

H. C. Nielsen

frk. Alberti, som kom meget hos bekendte på egnen, der havde nær tilknytning til friskolen. Bøgerne stammede fra Kvindelig Læseforening i København, hvor frk. Alberti var i ledelsen, og udrangerede bøger kom til Kyringe. Selv om de var slidte, gjorde de god gavn.

Af breve fra Stampe til en ven får man et godt billede af mennesket, skolemanden og politikerens Stampe. Hans breve afspejler et dejligt vid og en sund humor, en meget skarp politisk opfattelse og en stor litterær belæsthed. Han var i sandhed en alsidig personlighed.

Der er bevaret nogle udtalelser af et par af egnens præster om friskolen i Kyringe. Pastor Barth, Tåstrup, sagde engang, at friskolen var den bedste skole i hans pastorat. Pastor Holberg Møller, Gyrstinge, fortæller, at friskoleeleverne ikke var så stive i deres salmevers som den fra sogneskolerne, men når han ville vide, hvad der stod i verset, var kommentarerne flydende, mens det ikke kunne tærskes ud af de andre.

Af udtalelser om Stampe fra mennesker, der i en moden alder kendte Stampe, vil jeg nævne følgende:

„Selv de kradseste mennesker blev mildnet, når de var i berøring med Stampe.“

„En mand uden uvenner.“

„Det menneske takker jeg for at have kendt.“

Med årene blev Stampe svagelig, han hostede meget, og hygiejnen og renligheden i skolen var meget ringe.

Da skolen i 1917 holdt op, var Stampe ikke bitter, han konstaterede bare: „Der er ikke så mange friskolefolk på denne egn, at skolen kan fortsætte.“ Det er vist kun den halve sandhed. Man ville nødigt afskedige Stampe, men hans sygdom afholdt folk fra at sende deres børn, og de andre skoler var blevet bedre, siden friskolens start.

Kyringe Friskole

Stampe fik lov at bo i skolen, så længe han ville, og han boede der til sin død i 1929. De sidste år levede han et stille liv; hans tidligere bekendt, statsminister I. C. Christensen, skaffede ham en pension på 700 kr., og hvis han manglede noget, glemte egnens befolkning ham ikke.

Mange følte dengang og nu en taknemmelighedsgæld til den mand. Hans spor skal ikke søges i store og voldsomme begivenheders centrum, men i det stille, i det indre af hans elever og venner, og der ville han helst selv sætte spor, det vidner hans virke om.

På hans grav står en mindesten, til hvis opsætning der blev samlet ind blandt hans tidligere elever.

Kilder:

Danmarks kultur ved år 1940.

Dansk Udsyn 1946, hæfte 3—4.

Kyringe Friskoles protokol.

Fru Kristine Larsen, Holbækvej 8, Sorø.

Afd. vognmand Lars Larsen, Nyrup.

Fhv. lærerinde Margrethe Olsen, Landsgrav, Slagelse.

Fru Johanne Holm, Nyrup alderdomshjem, førhen Rolandsgård,
Kyringe.

Sognefoged Hans Frederiksen, Vielsted.

Fru Marthine Christensen, Nyrup.

Afd. fru Kristine Nielsen, Vielsted Møllegård.

Breve fra Hans Stampe til gdr. Hans Olsen, Landsgrav, Slagelse.